

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Унаслідок широкомасштабної агресії росії проти України значно підвищився рівень усіх ризиків, що впливають на стабільність національної фінансової системи. Втрати ВВП України у 2022 році будуть суттєвими (за різними оцінками прогнозується падіння ВВП від 10 до 40%), а інфляційний тиск залишається високим через руйнування виробничої й транспортної інфраструктури та зростання вартості виробництва. Як наслідок, обсяги бюджетних видатків на підтримку поступового відновлення бізнесу та економіки стрімко зростають. За оцінками Мінфіну втрати державного бюджету України становлять близько 2 млрд. грн на добу. Окрім цього втрати інфраструктури лише протягом першого місяця війни становили 119 млрд. доларів, або 4,25 млрд. доларів на день. Так, за попередніми оцінками військові, економічні, бізнесові та соціальні витрати вже перевищують 565 млрд. доларів [3].

У таких умовах проблема забезпечення соціально-економічної безпеки держави набуває неабиякої ваги, адже за часів значних соціальних потрясінь економічна безпека розглядається у нерозривному зв'язку із соціальною складовою. При цьому саме від фінансового забезпечення базових соціальних потреб людей залежить рівень соціально-економічної безпеки в умовах війни.

Аналізуючи джерела фінансового забезпечення соціально-економічної безпеки України в умовах війни, варто відмітити, що основними з них є: міжнародна фінансова підтримка, благодійні внески громадян, бізнесу та міжнародних корпорацій, а в подальшому конфісковані фінансові ресурси країни-агресора на території інших країн. При цьому звичні джерела фінансування, зокрема бюджетне фінансування, кредитування й самофінансування, є обмеженими і недостатніми зважаючи на обсяги втрат. Підтвердженням цього є наявний дефіцит загального фонду державного бюджету України, який за I квартал 2022 року становить 67,5 млрд грн (близько 2,3 млрд доларів). Близько 30% загального бюджету, або 32,5 млрд.грн., становлять дивіденди, виплачені державними підприємствами (без урахування 19 млрд. грн. доходів НБУ на кінець лютого), тобто це джерело наразі вичерпано, а решта 70% доходу може суттєво знизитися через падіння економічної активності [2].

Стосовно соціальних наслідків війни у зв'язку з ускладненим фінансовим забезпеченням соціально-економічної безпеки України, очікується суттєве зменшення доходів населення, зростання вторинних витрат, падіння приватного споживання, зростання безробіття. Через воєнні дії близько 27 % населення (близько 6,48 мільйона людей) залишили своє постійне місце проживання, зокрема 36 % населення віком 18–24 роки та 34 % віком 25–34 роки. Зрештою, це може призвести до дефіциту робочої сили в Україні та уповільнення повоєнного відновлення економіки. Разом із цим через обмеження можливостей зайнятості та у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості й доходів зайнятого населення. Так, за результатами соціологічних опитувань у березні 2022 року 38 % респондентів не мали роботи, 57 % були працевлаштовані, з них 45 % мали роботу і працювали, решта не працювали при збереженні робочого місця. Станом на 17 березня 2022 року про відсутність змін або додаткове залучення персоналу порівняно з довоєнним періодом повідомили лише 17 % підприємств, а 19 % підприємств до роботи залучали лише близько 10 % персоналу [1]. Більш детально актуальну інформацію та динаміку основних показників безробіття в Україні наведено у таблиці 1.

Зростання безробіття в умовах війни в Україні, яке здебільшого незареєстроване, спричинене знищенням інфраструктури, закриттям підприємств у зонах бойових дій та міграцією робочої сили. Тривалість бойових дій визначатиме результат внутрішньої та зовнішньої міграції. Якщо внутрішньо переміщені особи не працюватимуть дистанційно або не будуть працевлаштовані за тимчасовим місцем перебування через труднощі з пошуком роботи, про що свідчить скорочення потреби роботодавців у працівниках з 53,2 тис. осіб у лютому 2022 року до 33,5 тис. осіб у березні 2022 року та відповідно зростання навантаження на одне вільне робоче місце в 1,5 рази за березень 2022 року до 9 осіб на одну вакантну посаду, соціальні проблеми та загрози соціально-економічній безпеці України будуть різко зростати, а їх вплив на макроекономічні показники може бути абсолютно небезпечний.

Таблиця 1

Динаміка показників безробіття в Україні протягом 2021-2022 рр.

Показник	01.2021	06.2021	12.2021	01.2022	02.2022	03.2022
Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду, тис. осіб	488,0	344,8	295,0	315,4	313,8	286,9
жінки	268,3	210,6	170,1	174,9	174,7	170,5
молодь у віці до 35 років	146,8	93,2	78,3	81,5	80,6	72,7
Кількість зареєстрованих безробітних, які отримують допомогу по безробіттю на кінець звітного періоду, тис. осіб	417,9	293,3	260,5	278,1	275,8	250,5
Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) на кінець звітного періоду, тис. осіб	51,7	71,8	41,0	50,0	53,2	33,5
Навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) на кінець звітного періоду, осіб	9,0	5,0	7,0	6,0	6,0	9,0

Отже, наразі Україна переживає економічну, міграційну кризу та гуманітарну катастрофу.

З метою забезпечення соціально-економічної безпеки на мінімально достатньому рівні в умовах воєнного стану було розроблено та введено в дію низку нормативно-правових актів, створено координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, що приділяє особливу увагу співпраці з громадянами.

При цьому саме налагодження зворотного зв'язку між владою і суспільством в умовах нових викликів і загроз під час війни для вчасного реагування на загострення соціальних проблем є необхідною умовою забезпечення соціально-економічної безпеки на рівні особи, суспільства і держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Центр економічної стратегії [Електронний ресурс]. URL: <https://ces.org.ua/category/research-list/>

2. Офіційна веб-сторінка Національного банку України [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about>
3. Офіційна веб-сторінка Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>.
4. Комеліна О.В., Онищенко С. В., Матковський А. В., Пугач О.А. Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення : монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2013. 202 с.
5. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: [монографія]; в 3-х т. Т. 3; за заг. ред. В. О. Онищенко та Г. В. Козаченко. Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2019. 399 с.

УДК 338

Маслій О.А., к.е.н., доцент; Максименко А.П., аспірант
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МІНІМІЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕЗЕРВІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В умовах воєнного стану існує гостра необхідність розробки дієвих безпекових рішень в економічній сфері для відновлення економічної активності, боротьби з бідністю та безробіттям, достатнього фінансового забезпечення армії, подолання міграційної кризи тощо. Аналізуючи досвід подолання економічної кризи, зумовленої пандемією COVID-19, варто відзначити, що попри всі збитки від карантинних обмежень, багато у чому національна економіка України пройшла швидку трансформацію на засадах дистанціювання, цифровізації, аутсорсу та сервітизації, а розвинута інфраструктурна система, зокрема пошти, швидкісного мобільного Інтернету, онлайн-банкінгу – посприяла цьому, що в умовах сьогодення багато в чому дозволяє зберігати економічну активність та оперативно реагувати на численні виклики в умовах воєнного стану. Саму тому, розглядаючи економічні загрози викликані війною та воєнним станом, високим рівнем ризиковості діяльності, варто звернутися до недавнього досвіду та оцінити потенціал мобільності та позабюджетні резерви української економіки, а також можливості запобігання та протидії сучасним загрозам.

Обмеження обох режимів – надзвичайного стану під час пандемії та воєнного стану – призвели до виникнення схожих загроз та викликів для економічної безпеки держави, що зумовлені неможливістю працівників виконувати свої обов'язки в силу об'єктивних причин, таких як загроза життю, збільшення бюджетних витрат та скорочення ділової активності. Загроза життю людей, жорсткі заходи для його збереження, обмеження прав і свобод, можливості ведення бізнесу, загальноекономічна стагнація, падіння доходів, зменшення доступу до освіти та перекваліфікації – спільні загрози економічній безпеці держави під час війни та під час пандемії. Проте, на відміну від пандемії, в умовах воєнного стану ці проблеми загострюються можливістю реального знищення активів, потребою у логістичній перебудові бізнесу з урахуванням обмежень спричинених бойовими діями. Зважаючи на наявність спільних загроз варто звернути увагу на досвід та резерви, що були виявлені під час пандемії, аби мінімізувати нові загрози в умовах війни.

В умовах карантинних обмежень ключову роль у збереженні економічної активності відіграли резерви цифровізації економіки. Так, приріст електронної комерції через пандемію за 2020 рік склав 33% при прогнозних 15%. Що стосується сервітизації, то порівнюючи з 2019 роком роздрібний продаж у квітні 2020 року зменшився на 15 %, у травні 2020 року – ще на 3,1%, а приріст показників на 15,7 % відбувся лише у жовтні. Це означає, що українській економіці потрібно щонайменше 7 місяців для відновлення показників сервітизації після шоку. Вже у квітні 2021 році відбулося зростання відповідного показника цифровізації ще на 15% [5],